

Examenverslag van economie havo, eerste tijdvak (2025)

Beste leerling,

In dit examenverslag voor leerlingen proberen we een zo goed mogelijk antwoord te geven op de volgende vraag:

In hoeverre was het examen te maken met behulp van de op de cursus behandelde kennis & vaardigheden?

Om een zo duidelijk mogelijk verslag te maken, hebben we de vragen onderverdeeld in 4 categorieën.

- I. Algemene (niet-vakgerelateerde) kennis & vaardigheden
- II. Alleen-kennis/aanpak-uit-de-cursus-vraag
- III. Een-stapje-extra-vraag
- IV. Niet voorgekomen in de cursus

De eerste categorie doet een beroep op algemene basisvaardigheden, welke we bekend veronderstellen. Categorie II en III zijn vragen die op te lossen zijn met de kennis en vaardigheden die je op de cursus geleerd hebt. De laatste categorie vragen is op de cursus niet aan bod gekomen. In *bijlage 1*, achteraan dit document, vind je een nadere toelichting van deze categorieën.

Het is belangrijk om te beseffen dat deze categorieën niets zeggen over de moeilijkheidsgraad van een vraag. Een vraag die rechtstreeks op te lossen valt met kennis en vaardigheden uit de cursus (categorie II) kan best een pittigere opgave zijn dan een vraag die niet is voorgekomen tijdens de cursus (categorie IV).

Mocht je vragen of opmerkingen hebben naar aanleiding van dit examenverslag, dan horen we dit uiteraard heel graag! Je mag ons hier altijd over mailen op info@sslleiden.nl.

Met vriendelijke groet,

Hans Huibregtse

opgave	vraag	aantal punten	categorie vraag	toelichting categorie keuze:
1	1	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Deze vraag kon je beantwoorden met behulp van het blok 'Economische Modellen'. Doordat het minimumloon stijgt, krijgen de gezinnen een hoger inkomen en kunnen ze via de pijl 'Particuliere Consumptie' meer besteden. Door het redeneerschema aan de linkerkant van de kringloop te volgen kon je vervolgens tot het eindantwoord komen.
	2	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In de uitleg van 'Economische Kringloop' is het subblok 'Redeneren met het buitenland' behandeld en daarin kon je vinden wanneer het ICP verslechterde. Eén van de behandelde redenen was het stijgen van de productiekosten. Verder kon je ook met dit onderwerp oefenen door opgave 125 uit de bundel te maken.
	3	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Je kon hier op twee manieren antwoord geven. Je kon ten eerste het blok 'Arbeidsmarkt' gebruiken om via de prijs van arbeid (loon) te beredeneren dat het aanbod omhoog ging. Ten tweede kon je het blok 'Economische kringloop' gebruiken om te beredeneren dat er meer werd geproduceerd wat leidde tot meer werkgelegenheid. Dit kon je oefenen door opgave 115 uit de bundel te maken.
	4	1	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Je kon deze vraag beantwoorden door de 'Flowchart Rekentechnieken' te gebruiken.
	5	2	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? De extra denkstap was het optellen van de inflatiecijfers tussen april en juli om tot de totale inflatie te komen. Je kon daarna met behulp van de uitleg 'Prijospel' beredeneren dat het minimumloon evenveel moest stijgen. Door de 'Flowchart Rekentechnieken' te gebruiken kon je vervolgens het minimumuurloon uitrekenen.
	6	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In het blok 'Conjunctuur' worden twee voorbeelden van anticyclisch beleid tijdens een laagconjunctuur besproken en je kon deze benoemen.
	7	2	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? De extra denkstap was dat tijdens een laagconjunctuur de inflatie lager zal zijn dan de inflatiedoelstelling en dat daarom de bestedingen omhoog moesten. Met behulp van het blok 'Conjunctuur' kon je vervolgens beredeneren dat de rente daarvoor omlaag moest.
2	8	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Je kon de begrippen vinden in de begrippenlijst. Met behulp van het 'Stappenplan Invullen' kon je vervolgens de juiste begrippen kiezen.
	9	2	IV	Niet voorgekomen op de cursus: De begrippen 'degressieve, proportionele en progressieve kosten' worden niet behandeld op de cursus omdat het grotebakstof is.

	10	3	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Bij deze vraag kon je in het blok 'Omzet, Kosten & Winst' de formules vinden. Verder kon je het 'Stappenplan P&Q vinden' in combinatie met de voorbeeldvraag gebruiken om de grafiek goed af te lezen.
	11	3	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? De extra denkstap was dat het producentensurplus aan de ene kant kleiner werd doordat de prijs daalde, en aan de andere kant groter werd doordat de afzet steeg. Hoe het surplus eruitziet in de grafiek, en hoe die verandert bij een lage prijs, kon je terugvinden in het blok 'Surplus'.
	12	3	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? De extra denkstap was de afzet aflezen uit de grafiek bij de twee prijzen. Vervolgens kon je het voorbeeld in het blok 'Elasticiteiten' en opdracht 101 uit de bundel bij deze vraag goed gebruiken om de elasticiteit te berekenen. Ten slotte kon je de tabel in hetzelfde blok gebruiken om te beredeneren dat de prijs moest stijgen.
	13	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Het begrip prijsdiscriminatie staat in de begrippenlijst en wordt uitgelegd in het blok 'Surplus'. Verder kon je oefenen met het begrip door opdracht 90 uit de bundel te maken.
	14	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Het begrip 'Eigen risico' wordt in de uitleg 'Verzekeren' behandeld en je kon daar ook vinden waarom het een oplossing is voor moreel wangedrag. Door dit toe te passen kon je beide punten behalen.
3	15	1	I	Welke algemene kennis & vaardigheden kon je gebruiken? Uit de tekst kon je halen dat bedrijven emissierechten moeten kopen om meer CO ₂ uit te stoten, en deze kosten zijn een prikkel om minder CO ₂ uit te stoten. Je kon met alleen deze kennis de vraag beantwoorden en er was verder geen economische kennis nodig, waardoor het Cito het beschouwt als algemene kennis.
	16	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Je kon het blok 'Speltheorie' gebruiken om de pay-off matrix op te lossen en vervolgens kon je de examentip gebruiken om vast te stellen dat er geen sprake was van een gevangenendilemma.
	17	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Je kon de uitleg van het begrip 'Verzonken kosten' gebruiken en dit werd in het blok 'Verzekeren' behandeld.
	18	2	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? De extra denkstap was dat het verlenen van emissierechten aan exporterende bedrijven ervoor zorgt dat de exporterende bedrijven minder kosten hebben. Dit is een vorm van subsidie en dit is behandeld in het blok 'Economische kringloop'. Je kon oefenen met protectionisme door opdrachten 126 tot en met 128 te maken uit de bundel.
	19	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Je kon het begrip 'Groen BBP' terugvinden in de begrippenlijst en dit is tijdens het blok 'Economische Kringloop' besproken.
	20	1	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Het begrip 'Externe effecten' staat in de begrippenlijst bij het blok 'Overheidsingrijpen' en bij deze vraag was het belangrijk dat je expliciet benoemde dat een extern effect niet doorberekend is in de prijs.
4	21	1	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? De begrippen 'Kapitaaldeckingsstelsel' en 'Omslagstelsels' zijn klassikaal besproken tijdens het blok 'Inkomen' en met behulp van de definities van de begrippen kon je deze vraag beantwoorden.
	22	2	I	Welke algemene kennis & vaardigheden kon je gebruiken? In de introductietekst staat uitgelegd wat de AOW is. Verder had je geen economische kennis nodig om te beredeneren wat er gebeurde met de inkomsten en uitgaven van de overheid als de AOW-leeftijd omhoog ging. Het Cito beschouwt dit als een algemene redeneervaardigheid.
	23	2	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? De extra denkstap was dat minder geneeskundige behandelingen leidden tot verslechterde ziektebeelden en dus hogere kosten. Verder kon je bij het blok 'Verzekeren' oefenen met vragen over de zorgverzekering.

	24	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Met behulp van de 'Flowchart Rekentechnieken' kon je de daling van de AOW-uitkering naar een bijstandsuitkering berekenen. Vervolgens kon je het blok 'Prijnspeil' gebruiken om het effect van de inflatie erbij op te tellen.
	25	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In het blok 'Inkomen' is het subblok 'Belastingsom' gegeven, waar aan de hand van een stappenplan uitgelegd is hoe je de belasting moet berekenen. Als je dit stappenplan volgde, kon je hier alle punten scoren.
5	26	1	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? De voorwaarden van volkomen concurrentie staan in de begrippenlijst en zijn besproken tijdens het blok 'Marktwerving'. Je kon één van deze voorwaarden kiezen en beredeneren waarom die niet van toepassing was om tot een goed antwoord te komen.
	27	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Het begrip 'Averechtse selectie' en zijn oorzaak 'Asymmetrische informatie', zijn behandeld tijdens het blok 'Verzekeren'. Je kon eerst de definitie van het begrip opschrijven en vervolgens beredeneren waarom de asymmetrische informatie minder werd.
	28	2	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? De extra denkstap was dat de personalisatie van de premies betekent dat hoog-risico's een hogere premie krijgen, waardoor het minder betaalbaar wordt en de solidariteit onder druk komt te staan. De begrippen die je bij deze vraag nodig had, kon je terugvinden in het blok 'Verzekeren'.
	29	2	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? De extra denkstap was dat het gebruik van AI om de risico's te personaliseren door buitenlandse bedrijven leidde tot het aantrekken van de goede risico's, waardoor de binnenlandse verzekeraars bleven zitten met de hoge risico's. Daardoor stegen hun kosten en daalde hun winstgevendheid. Het stukje over de premies hoorde bij het begrip 'Averechtse selectie' en dit kon je terugvinden onder het blok 'Verzekeren'. Je kon het blok 'Omzet, Kosten & Winst' gebruiken om te beredeneren dat de winst daalde als de kosten stegen.

verdeling per categorie:

categorie	aantal punten	percentage
I	3	5%
II	33	59%
III	18	32%
IV	2	4%
	56	100%

In hoeverre was het examen te maken met behulp van de op de cursus opgedane kennis & vaardigheden?

Dit gold voor: 96% van de vragen (namelijk categorie I, II en III).

Bijlage 1: Toelichting categorieën

Categorie I: Algemene (niet-vakgerelateerde) kennis & vaardigheden

Dit betreft de volgende vragen: vragen waarbij een beroep wordt gedaan op algemene kennis & vaardigheden. Dit zijn kennis & vaardigheden die niet zijn opgenomen in de eindtermen in de syllabus.

Categorie II: Alleen-kennis/aanpak-uit-de-cursus-vraag

Dit betreft de volgende vragen:

- Vragen die letterlijk voorkomen in de uitleg (in de uitleg of in een klassikaal voorbeeld);
- Vragen die letterlijk met een stappenplan op te lossen zijn;
- Vragen die vergelijkbaar zijn met opgaven uit de opgavebundel die vrijwel altijd worden opgegeven door de hoofddocent;
- Theorievragen die niet worden behandeld op de cursus, maar die we je van tevoren via de vakkenpagina geadviseerd hebben te leren (uit bijv. Samengevat);
- Vragen die vergelijkbaar zijn met vragen uit de voorbereidende opgaven.

Categorie III: Een-stapje-extra-vraag

Dit betreffen vragen waarbij je, de naam zegt het al, een stapje extra moet zetten. Oftewel: je moest je kennis en vaardigheden behandeld tijdens de cursus combineren met een stukje 'inzicht'. Bijvoorbeeld:

- Je moet net even buiten het stappenplan om denken;
- Je moet informatie uit de tekst halen om een bepaalde variabele voor een formule of berekening uit te rekenen.

Categorie IV: Niet voorgekomen op de cursus

Dit betreft de volgende vragen:

- Vragen over grotebakstof (examenstof die niet behandeld is tijdens de cursus). De stof is niet voorgekomen in de standaard opgegeven opgaven, de voorbereidende opgaven of opgegeven stof op de vakkenpagina.
- Vragen waarvan je redelijkerwijs niet kon vaststellen dat het om een op de cursus behandeld concept in een andere context gaat.